

NEKAJ O SLOVENSkih IZSELJENCIH IN POVRATNIKIh IZ AVSTRALIJE

Slovensko izseljenstvo v Avstraliji in slovenski povratniki iz Avstralije sta temi, ki sta v naši etnologiji še neraziskani. V literaturi lahko zasledimo le nekaj krajših člankov, ki so predvsem geografskega, zgodovinskega, sociološkega in statističnega značaja. Razne revije, časopisi, ki so namenjeni izseljencem, pa nas informativno obveščajo le o društvenem dogajanju med Slovenci v Avstraliji.

Zaradi takšnega nepoznavanja načina življenja naših izseljencev na šestem kontinentu, sem se odločila, da najprej raziščem način življenja povratnikov, ki so se v zadnjih dvajsetih letih vrnili v domovino.

Tako sem v okviru seminarja za izseljenstvo opravila seminarsko nalogo. Na podlagi informacij, ki sem jih dobila na terenu, z dopisovanjem z izseljenci in iz literature, sem v njej skušala, predstaviti življenje slovenskih povratnikov iz Avstralije. Kritično sem orisala literaturo in vire o tej tematiki, pregledala sem zgodovino izseljevanja Slovencev v Avstralijo in obdelala izsledke raziskave med povratniki v Sloveniji.

Preučevana skupina informatorjev se je izselila v Avstralijo po drugi svetovni vojni in jo zato lahko uvrstimo med mlade izseljence. Večina med njimi je odšla v tujino v starosti med devetnajstim in tridesetim letom. Imeli so osnovnošolsko ali srednješolsko izobrazbo. Izselili so se med leti 1950–60, to je čas, ko je v Sloveniji narasla brezposelnost, medtem ko je Avstralija za uresničevanje svojega gospodarskega načrta potrebovala veliko nove delovne sile. Tako je bil poglavitni vzrok izselitve ekonomskega značaja, nekaj med njimi se je odselilo tudi zaradi avanture in poroke. Večina obravnavanih povratnikov je ilegalno prestopila jugoslovansko mejo. Mednarodna begunska organizacija, s sedežema v Italiji in Avstriji, je takrat beguncem plačala pot z ladjo do Avstralije. Na takšen način so povratniki prispeli na avstralska tla. Iz zbirnih taborišč so avstralske oblasti razvrstile novonaseljence na nekvalificirana delovna mesta po vsej Avstraliji. Šele kasneje, po nekaj letih življenja v tujini, na določeni stopnji prilagoditve novemu načinu življenja in s pridobljenim znanjem angleščine, so se povratniki začeli postopoma materialno in socialno osamosvajati in si iskati boljše zaposlitve.

V življenju obravnavane skupine informatorjev v Avstraliji je bilo več skupnih potez:

– Vsi povratniki so dosegli stopnjo akomodacije in adaptacije, v kar so bili bolj ali manj prisiljeni, saj so s prihodom v novo okolje bili potisnjeni v nov način življenja. To je bilo njihovo začetno prilagajanje v prvih mesecih bivanja v Avstraliji, ko so dobili prvo delo, prebivališče, ko so se seznanjali z novimi ljudmi, kulturo, jezikom.

– Materialna osamosvojitve je povzročila naslednja procesa: delno asimilacijo in delno akulturacijo. Hoteli so ohraniti staro, kar so prinesli iz domovine. Hkrati pa so sprejemali novo, kar jih je približalo ostalim Avstralcem. Izbira tega, kaj ohraniti in kaj sprejeti, je bila odvisna od spontane individualne navezanosti na domovino in stopnje nadomeščanja manjkajočega z novostmi iz avstralskega načina življenja. Mešanica starih in novih kulturnih sestavin, ki je s tem nastala, in zavest, da se bodo vrnili domov, jim nista dopustila popolne asimilacije in akulturacije. Zato pri skupini povratnikov ne moremo govoriti o izgubi lastnega kulturnega obeležja in etnične identitete. Naj navedem nekaj primerov zunanjega manifestiranja etnične pripadnosti:

a) notranjo opremo stanovanj so dopolnjevali spominki iz domovine (največ so to bile lutke v slovenskih narodnih nošah),

b) v vrtovih so gojili nageljne, rožmarin, bor ipd.,

c) v prehrani, ki so jo morali zaradi drugačnih prehrabnenih sestavin najbolj spremeniti, so obdržali juho, ki je Avstralci ne poznajo. Ob praznikih so spekli „štrudelj“ in potico. Zaradi delovnega časa so sprejeli drugačen vrstni red obrokov: lahek zajtrk, opoldanska malica in kosilo, združeno z večerjo v poznih popoldanskih urah,

d) med seboj so govorili slovensko (čeprav se tu pojavi problem druge generacije),

e) samski informatorji so se v Avstraliji večinoma poročili s pripadniki svoje etnične skupine,

f) najpogosteje so se družili s Slovenci in bili včlanjeni v slovenska društva,

g) prebirali so slovenske knjige in časopise, ki so jih dobili v knjižnici slovenske cerkve ali na društvih, pa tudi po pošti iz domovine,

h) verniki so zahajali v slovensko cerkev,

i) praznovali so državne, republiške in cerkvene praznike s slovenskimi običaji.

Povratniki so se ves čas svojega bivanja v Avstraliji počutili Slovence in se niso mogli popolnoma vključiti v avstralsko življenje. Živeli so v dveh svetovih: v „slovenskem“, ki so si ga ustvarili doma po službi, ob večerih in v prostem času, in v „avstralskem“, ki so ga živeli predvsem na delovnem mestu in v vsakdanjih opravilih zunaj doma.

Bolezen njihovih staršev v domovini, domotožje, želja, da bi otroci ostali Slovenci, želja, preživeti starost v domovini, so bili poglavitni razlogi za vrnitev v Slovenijo.

Nekaj se jih je vrnilo k svojim staršem ali sorodnikom, večina pa si je s prihranjenim denarjem zgradila ali kupila lastno stanovanje. Pričelo se je vključevanje v „staro“ okolje. Pri tem so naleteli na vrsto administrativnih težav, na slab gospodarski položaj in s tem v zvezi nizke osebne dohodka v primerjavi z Avstralijo. Zato se je do danes tretjina preučevanih povratnikov vrnila v Avstralijo. Na različnih področjih njihovega načina življenja v Sloveniji je bilo opaziti, da so se vrnili iz Avstralije:

– Jezik: večina povratnikov, predvsem otroci, so govorili slovenščino z angleškim prizvokom. Besedni zaklad je bil ponavadi sestavljen iz slovenskih in angleških besed. Otroci so med seboj, zaradi hitrejšje konverzacije, govorili angleško.

– Prehrana: nekaj informatorjev je obdržalo avstralsko razvrstitev obrokov.

– Stanovanjska oprema: tako kot so v Avstraliji dopolnjevali notranjo opremo s spominki iz Slovenije, krasijo sedaj stanovanja povratnikov razne figurice kengurujev, razglednice Sydneya, namizni prti z avstralskim zemljevidom, okraski iz opala itd.

Stanovanjske hiše povratnikov so po površini zelo velike in dokaj razkošno opremljene. Skoraj pri vseh je kuhinjska oprema iz Avstralije.

– Prazniki: družine praznujejo poleg 8. marca še Father's Day (tretjo soboto v septembru), ki ima za očete podoben pomen kot Dan žena za matere.

– Branje: večina si je med bivanjem v tujini nabavila literaturo o Avstraliji. Predvsem otroci, da ne bi pozabili angleškega jezika, berejo avstralske pripovedke, pravljice, pesmi itd.

– Svetovno obzorje: je verjetno najbolj oprijemljiv dokaz bivanja v tujini, ki ostane v človeku samem. Z združitvijo pogledov povratnikov na svet bi dobili približno takšno izjavo: „Slovenci smo ozko usmerjeni v duhovnem smislu, medtem ko ti Avstralija že sama po

sebi daje občutek širine in tudi način avstralskega življenja je širok. Avstralci ti pustijo, da živiš po svoje, ne vrnešavajo se v tvoje življenje. Tako začneš gledati na probleme in lastne težave bolj široko, iz več zornih kotov. Nisi več zaverovan le v lastno kulturo. Takšni pogledi ti ostanejo tudi, ko se vrneš v domovino."

Našteti zgledi prikazujejo pojave, ki ločujejo povratnike od ostalih prebivalcev v njihovi okolici.

Iz seminarske naloge povzemam naslednje:

Sprememba geografskega prostora in hkrati socialnega okolja je vplivala na življenjski stil povratnikov.

Po odhodu od doma so izseljenci prekinili čustven odnos, ki so ga imeli s sorodniki in prijatelji. Razdalja, ki jih je ločila, in tuje okolje sta povečala intenzivnost tega odnosa. Zato so se sprva v novi avstralski družbi počutili še bolj osamljene, dokler na mesto njihovih sorodnikov niso stopili novi prijatelji. Začetek življenja v Avstraliji je bil prvo krizno obdobje v prilagajanju novemu okolju.

Postopna osvojitve znanja angleškega jezika je bila odločilna pri nadaljnjem vključevanju v imigrantsko družbo in pri napredovanju na delovnem mestu. To je pregnalo začetni pesimizem in pospešilo materialno osamosvojitve.

Skoraj pri vseh povratnikih je bil patriotski čut povezan z močnim domotožjem. Oboje je vzbujalo včlanjanje v društvo in aktivno društveno delovanje.

Slovenci so bili močno materialno usmerjeni. Hoteli so čim hitreje doseči čim večji zaslužek, ki je vplival na njihov ugled in položaj v avstralski družbi. Boljše ali slabše materialno stanje so izražali z nakupovanjem različnih predmetov, ki so bili statusni simbol in po katerih so se uvrščali v nižji ali srednji sloj. Težnjo po višji življenjski ravni in boljšem družbenem položaju lahko povežemo s težnjo povratnikov po družbeni uveljavitvi. Če so hoteli, da jih imigrantska družba priznava, so se morali vanjo popolnoma vključiti. Izsledki raziskave so pokazali, da so se le delno asimilirali.

Še najbolj so se uveljavili v tujih družbi s splošnim mnenjem Avstralcev, da so „prijdni in dobri delavci“, kar jih je ločevalo od drugih etničnih skupin.

Edina in resnično možna uveljavitve je torej obstajala v okviru svoje etnične skupine. Formalno združenje, kot je na primer društvo, jim je nadomeščalo del tega, kar so pustili doma. Prijatelje iz domovine so nadomestili novi znanci—Slovenci; slovenski jezik, v katerem so se pogovarjali doma, so lahko uporabljali le v svoji etnični skupini; reševanje problemov, ki so bili skupni glede na njihov položaj, jih je povezovalo med seboj; z ohranjanjem slovenske tradicije se je najbolj manifestirala etnična identiteta.

Slovensko društvo je pomenilo izseljencem vez z domovino, po drugi strani pa jim je dajalo občutek varnosti med mnogimi drugimi etničnimi skupinami. Posamezniki so dobili večjo samozavest pri reševanju nasprotij z okoljem. In ne nazadnje — združevanje Slovencev je olajšalo njihovo domotožje; pogovori o domovini z ljudmi, ki so enako čutili, so sproščali notranjo napetost in lajšali hrepenenje po manjkajočem.

Slovenci, ki so se vrnili iz Avstralije, so z vrnitvijo zopet spremenili kraj bivanja in poklic. Vključitev v izvorno okolje je bila dokaj hitra.

Povratek je pomenil vrnitev v staro okolje z novimi izkušnjami. Posledica tega je bilo širše svetovno obzorje, gledanje na probleme z več zornih kotov, večje dojemanje in razumevanje problemov ostalih etničnih skupin. Naš gospodarski in politični sistem so začeli primerjati z avstralskim.

Otroci povratnikov so se ob prihodu v Slovenijo kljub težavam s slovenskim jezikom lažje in hitreje vključili v novo družbo kakor njihovi starši.

Po opravljenem delu v Sloveniji sem konec novembra v lanskem letu pričela z zbiranjem gradiva med Slovenci v Avstraliji. Predhodno navezovanje stikov z izseljenci mi je omogočilo, da sem štiri mesece živela pri zakoncih v Sydneyu, kjer živita že več kot dvajset let. Pomagala sta mi, da sem se seznanila z večino Slovencev, ki zahajajo v slovenska društva in cerkve v Sydneyu, Wollongongu in Melbourneu. Med njimi sem si izbrala nekaj družin in posameznikov za svojo obravnavo.

O zaključkih raziskave načina življenja Slovencev v Avstraliji še ne morem govoriti, ker sem s terenskim delom šele pred kratkim zaključila. Spregovorim lahko o metodi dela, izboru in sodelovanju informatorjev in o vsebini zbranega gradiva za diplomsko nalogo.

Že v času nastajanja seminarskega dela sem si dopisovala z izseljenci iz Sydneya, kar se je pokazalo kot zelo koristno: od njih sem dobila osnovne podatke, ki so bili podlaga terenskemu delu v Avstraliji. Poleg tega je dopisovanje v takšni raziskavi skoraj nujno, saj raziskovalcu omogoča hitrejšo vključitev v okolje, ki ga namerava raziskati; mreža informatorjev se s tem hitreje širi.

V prvem mesecu sem opazovala, se seznanjala, navezovala stike s Slovenci. Uporabila sem tudi etnični radio in društvene časopise in prek njih obvestila izseljence o namenu in vsebini raziskave. V tem času sem obiskala tudi obe slovenski družbi in cerkev v Sydneyu ter navezala stike s Slovenci v Wollongongu (tj. od Sydneya 120 km oddaljen kraj) in Melbourneu. Tako sem se v kratkem času seznanila s Slovenci različnih starosti, dolžine bivanja v Avstraliji, družbenega položaja, z različno izobrazbo, poklicem itd. Po teh kriterijih sem nato izbrala 82 družin (tu sta bili združeni prva in druga generacija) in šest samskih oseb prve generacije Slovencev v Avstraliji.

Ko sem si pridobila sodelovanje in zaupanje informatorjev, sem v drugem in tretjem mesecu anketirala. V anketo sem vključila poleg osnovnih vprašanj (o razlogih, času, poteku, kraju, . . . izselitve) še nekaj tem iz vprašalnic za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja, in sicer: delo, delovne skupnosti, družinsko-rodovstvene skupnosti, vzgoja, prehrana, stanovanjska oprema, noša, združbe odraslih, medsebojna pomoč, sosedstvo, prijateljske zveze, društva, cerkev, prazniki, verovanje, šege in običaji navade, prosti čas, medkrajevni in interetnični odnosi, družbeno razlikovanje, vrednote in moralne norme, pravne norme, jezik, besedna umetnost, branje, petje, pevci, pesmi, plesi, likovno obzorje, viri znanja in splošna raven izobrazbe. Zanimala me je tudi njihova narodnostna in zgodovinska zavest, stiki z domovino in domotožje. Ker anketa ni bila pismena, sem vse pogovore posnela na kasete. Na terenu sem uporabljala tudi fotoaparata. Poleg anketiranja sem se udeležila še raznih društvenih prireditev, sestankov, praznovanj cerkvenih in družinskih praznikov. Bila sem na miklavževanju, polnočnicah, praznovanju božiča, štefanovanju, cerkveni poroki slovenskega para, krstu, na pustovanju, romanju, na Prešernovi in Cankarjevi proslavi, na praznovanju novega leta, dneva žena, na koncertu slovenskega pevskega zbora. Nekaj dni sem preživela v slovenskem samostanu v Sydneyu, obiskala sem drugo generacijo Slovencev v njihovem disco klubu, pomagala sem pri urejanju vsebine društvenega časopisa in slovenske oddaje na etničnem radiu itd.

V četrtem mesecu terenskega dela sem pričela sistematično urejati in dopolnjevati zbrano gradivo: imensko kartoteko, diateko in ostalo dokumentacijo. Tako danes celotno gradivo poleg posnetih kaset in filmov obsega še društvene časopise slovenskih društev v Sydneyu, Wollongongu in Melbourneu, slovenske cerkve sv. Rafaela (Sydney) in verskega centra Kew (Melbourne). V tem času sem se povezala še z Ethnic Affairs Commission

of New South Wales — avstralsko ustanovo, ki sistematično spremlja problematiko priseljencev v Avstraliji. Tam sem dobila koristne podatke in literaturo o stališču avstralskih etničnih ustanov do priseljencev. Obiskala sem tudi University of N. S. W. — oddelek za antropologijo in oddelek za sociologijo, kjer pa se žal s problematiko priseljencev še ne ukvarjajo.

To je kratek oris mojega dosedanjega etnološkega raziskovanja slovenskih povratnikov iz Avstralije in Slovencev v Avstraliji. Zanimiva bo obdelava zbranega gradiva iz Avstralije, saj bom z njim lahko dopolnila pomanjkljivosti seminarske naloge, nekaj starih zaključkov pa bo potrebno celo popolnoma spremeniti. Smotnejše bi bilo seveda najprej raziskati življenje izseljencev in šele nato povratnikov, saj samo z genetičnim prikazovanjem selitvenih pojavov dobimo celovito podobo načina življenja Slovencev — izseljenca — povratnika.

Rezultate etnoloških raziskav slovenskih izseljencev bi lahko uporabile tudi ostale vede, ki se z isto problematiko vključujejo v projekt Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete „Slovensko izseljenstvo in kultura“, kajti vsak pojav iz življenja izseljenca je možno pravilno interpretirati le na osnovi celovitega poznavanja njegovega kulturnega okolja.

BREDA ČEBULJ

MED NAŠIMI V KALIFORNIJI

Na kratko bi rada predstavila svoje vtise o šestmesečnem terenskem delu med našimi rojaki v ameriški zvezni državi Kaliforniji.

Dobro oborožena s podatki iz literature o slovenskih izseljencih sem marca letos odpotovala v Los Angeles. Živela sem v družini slovenske žene, ki je v Združene države prispela že pred osemindesetimi leti, danes pa poleg nje v družini raste že četrti rod. Povezava s Slovenijo je v tej družini zelo šibka, saj sta le še dve članici neposredno povezani s „starim krajem“; osemindesetletna mama se je tam rodila, hči pa se je na dveh krajših obiskih površno seznanila s Slovenijo. Z Jugoslavijo jih povezujejo le še spomini in pa redka, skopa pisma sorodnikov in prijateljev, ki jih je zaradi starosti vsako leto manj. Edino, kar se je prineslo tudi na mlajše generacije, sta hrana in glasba. Prav zaradi glasbe pogosto obiskujejo tudi Slovenski dom v Fontani blizu Los Angelesa. Glasba je omenjeni družini tako pomembna, da je imel pripadnik druge generacije dolga leta svoj „polka“ ansambel. Z glasbo se je ukvarjal poklicno, kar mu je pomagalo skrbeti za veliko družino. Ko so se otroci finančno osamosvojili, je z igranjem v ansamblu prenehal. Danes le redko vzame harmoniko v roke, na njegovo ukvarjanje z glasbo pa še vedno spominjajo gramofonske plošče.

Postopoma sem začela spoznavati vzroke za takšno življenje, ki me je v začetku celo razočaralo. Videla sem, da tudi nekatere druge družine slovenskega izvora živijo podobno življenje, ko skušajo svojo osebno praznino zapolniti s polkami, poticami, „štrudlom“ in s slovenskimi kletvicami, ki so skoraj edine besede, ki jih mlajše generacije še uporabljajo. Poleg tega se mi zdi, da skušajo nekateri ameriški Slovenci na razne načine prekriti in zbrisati svoje številne manjvrednostne komplekse, ki izvirajo še iz časa med obema vojnoma, ko so slovenske otroke (ki niso znali ob prihodu v šolo niti besedice angleško) v šoli zasmehovali sošolci in učitelji. Nehote je v otrocih rasel odpor do jezika svojih neukih staršev, ki so se jih nekateri začeli celo sramovati.

Še posebno dobro sliko o naših izseljencih in njihovih potomcih sem dobila ob primerjanju dveh,

pravzaprav treh centrov ameriških Slovencev v Kaliforniji: Los Angelesa, San Francisca in Fontane, ki tvori nekakšen most med omenjenima velemestima (seveda v zvezi z ameriški Slovenci v Kaliforniji).

Res je, da se San Francisco in Los Angeles med seboj močno razlikujeta. Los Angeles se po velikosti uvršča med deset svetovnih velemest, vendar pa ne daje takega videza. Sestavljen je iz številnih manjših mest, ki se kot veje velikega drevesa raztezajo okrog debla. Središče Los Angelesa pravzaprav živi le med delovnim časom, drugače pa je priljubljeno pribežališče potepuhov in brezdelnežev. Hoja po mestu je večkrat celo nevarna.

Že sama arhitektura mesta kaže na veliko človeško odtujenost in nehumanost, ki prehajata tudi v življenjski slog prebivalcev, tako tudi ameriških Slovencev. Ljudje se namreč neprestano zapirajo, če ne v hiše, pa vsaj v avtomobile. Čuta za človeško skupnost v Los Angelesu zares ne zaznaš.

Prav zato naši rojaki tu živijo drug od drugega bolj ločeno življenje. Med prebivalci Los Angelesa prevladuje lenobnost, težnja k udobnosti in razkošju, na način življenja in na njihovo miselnost pa zelo vpliva bližnji Hollywood.

San Francisco je že od nekdanjega popolnoma drugačno mesto. Je verjetno še najbolj „evropsko“ ameriško mesto. Že ob prvem pogledu lepo ohranjene „Painted Ladies“, hišice, grajene v viktorijanskem slogu, govorijo o čisto posebnem, spoštljivem odnosu do kulturne preteklosti. Prav tako je to mesto, kjer v neverjetni slogi in razumevanju živijo predstavniki skoraj vseh narodov sveta. Tu se nihče ne sramuje, da izhaja iz še tako majhnega naroda.

Slovenci in Jugoslovani v San Franciscu so tesno povezani z Generalnim konzulatom SFRJ, ki jim večkrat omogoči skupna srečanja. Po drugi svetovni vojni so se Slovenci brez predsodkov začeli povezovati z drugimi Jugoslovani. Še posebej jih v zadnjem času združuje novo zgrajeni Slavonic Cultural Center, ki ga je zgradila zelo močna in stara dalmatinska skupina. Poleg tega imajo Slovenci v San Franciscu tudi več organizacij, ki so še zdaj zelo aktivne, pa čeprav se njihovi člani zavedajo in bojijo, da se bo „kmalu vse končalo“, kajti mladine njihovo družbeno udejstvovanje se ne omejuje le na ples in hrano, čeprav je tudi to zelo pomembno. Zelo so ponosni, da so prišli v Kalifornijo že tako zgodaj (bolj množično na začetku stoletja iz Bele krajine). V Slovenskem domu imajo tudi dobro opremljeno knjižnico.

Zdi se mi, da Fontana tvori most med omenjenima mestoma. Koncentracija Slovencev je v tem južno kalifornijskem mestecu največja. Prav tako imajo fontanski Slovenci svoj dom, slovenski starčki pa lahko preživijo ostanek dni v slovenskem domu za ostarele.

Toliko o kalifornijskih rojakih zdaj. Kljub temu, da jih velike razdalje ločijo od velikih slovenskih središč v Ameriki, pa njihovo življenje ni nič manj zanimivo. Več o njih v diplomski nalogi.

POLONCA CESAR